

F. ALMANYA'DA VE TÜRKİYE'DE GENÇLİK EDEBİYATI ÜZERİNE

Nuran ÖZYER (*)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 17 Aralık 1979 tarihli 34. oturumunda, gençliğin toplum hayatıyla bütünleştirilmesinin, önemi vurgulanarak 1985 yılının Milletlerarası Gençlik Yılı olarak ilân edilmesi kararlaştırılmıştır. Birleşmiş Milletlerin bu çağrısına uyularak ülkemizde de 1985 yılı «Gençlik Yılı» olarak ilân edilmiş, bu münasebetle Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı koordinatörlüğünde ilgili bakanlıklar, resmi ve özel kuruluşlar, basın ve yayın organları gençlik yılını iyi bir şekilde değerlendirmek için çeşitli faaliyet programları hazırlamışlar ve 1985 yılı içinde gençlik ile ilgili bir çok araştırma, toplantı, sempozyum, sosyal, kültürel, sportif faaliyetler yapılmıştır.

Bütün yapılan faaliyetlere rağmen, 1985 yılından bu yana, gençlerle ilgili geniş çapta olumlu gelişmeler olduğunu ifade etmemiz mümkün görülmemektedir. Kaldı ki, yapılan bu faaliyetler içerisinde, genç kuşak edebiyatının hala yeterli derecede ele alınmamış olduğu da bir gerçektir.

Sorunu F. Almanya'da ve Türkiye'de gençlik edebiyatı ilişkisi açısından ele almadan önce, gençlik kavramı üzerinde durmak istiyorum. Genç ve gençlik denince aklımıza ne gelir? Belirli bir yaş grubu mu, değişik bir dünya mı, yoksa insanın yaşamında belli bir psikolojik dönem, belli bir kültür seviyesi mi? Sözlükler «genç», henüz yetişmiş olup, daha orta yaşa gelmemiş; «gençliği» ise, genç olma durumu ve durumun çağı, genç insanların tümü olarak tanımlıyor.

(*) Yrd. Doç. Dr. Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Gençlik yaşının hangi yaş sınırları içinde olduğu, ülkelere göre az da olsa değişiklikler göstermektedir. UNESCO'nun gençlik için koyduğu sınır, ortalama 15-24 yaşları arasında olmasına rağmen, bu sınırı 10-25 yaşları arasında gösteren ülkeler de vardır. Bu farklılığın en büyük nedeni, gencin içinde bulunduğu ülkenin coğrafi yapısı, yetiştiği toplumun ve ailesinin sosyo-ekonomik, kültürel yapısı, kız veya erkek oluşu; akıl ve mesleki durumunun çeşitliliğidir.

F. Almanya'da gençliğin başlangıç ve bitiş yaşı için kesin bir sınır konulamıyorsa da, «genel olarak gencin kız veya erkek oluşuna göre 15-24 yaşları arası gençlik yaş ortalaması olarak kabul edilmektedir.» (1)

Gençlik edebiyatının tanımı da ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Öyle ki, gençlik edebiyatının tam olarak yerleştiği ülke olarak örnek verebileceğimiz F. Almanya'da bile bu kavram üzerinde ya'da bile bu kavram üzerinde tartışmalar hala sürmektedir.

Genç olarak ele alındığında, Malte Dahrendorf gibi bir çok araştırmacılar gençlik edebiyatını «gençlik çağında okunan eserlerin tümü» (2) diye adlandıırırlarken, bazı araştırmacılar gençlik edebiyatını, belirli ve sınırlı okuma imkânı olan durumundan kurtarıp, değişik tartışmalar halâ sürmektedir.

Örneğin Helmut Melzer gençlik edebiyatının üç olasılık içerdiğini söyler. Şöyleki :

- «1. Gençler için yazılan edebiyat,
2. Gençler tarafından yazılan edebiyat,
3. Hem gençler, hem de yetişkinler tarafından okunan bazı eserlerin tümü.» (3)

İsveç'li edebiyat bilimcisi G. Klinberg'e göre gençlik edebiyatı kavramı beş olasılık içermektedir :

- «1. Öncelikle ve özellikle gençliğin zevk aldığı konuları kapsayan eserlerin tümü,
2. Salt gençlik için yazılan edebiyat,
3. Gençler tarafından yazılan edebiyat,
4. Gençler tarafından, yetişkinlerin edebiyatından seçilen metinlerin oluşturduğu edebiyat,
5. Genç kuşağın beğeniyle okuduğu çeşitli metinleri içeren edebiyat türü.» (4)

F. Almanya'da gençlik edebiyatının tarihsel gelişimine baktığımızda, bu kavramın geçmişte ve günümüzde nasıl ele alındığını daha iyi açıklayabiliriz.

Geçmiş için iki yüzyıldan fazla değil deniyorsa da, bu türde ilk adımın 16. yüzyılda Jörg Wickram tarafından 'Der Jungen Knabenspiegel - Genç Çocukların Aynası' (1954) adlı eseri ile atıldığını söyleyebiliriz.

Ünlü 'Rollwagenbüchlein' adlı eğlendirici, nükteli hikayelerin yer aldığı kitabın yazarı olan Wickram, bu eserde; asaletin, zenginliğin hayatta yükselebilmek için bir garanti olmadığını, biri mütevazı bir köy çocuğu, öteki soylu bir ailenin şımartılmış oğlu olmak üzere iki gencin gelişimini işleyerek göstermeye çalışmıştır. Köylü çocuk gayreti ve çalışkanlığı sayesinde ilerleme imkânı bulup, sonunda bir prensin kızıyla evlenirken, soylu ailenin şımartılmış çocuğu ise sefalet içinde yaşamaya mahkum olur. «Wickram bu eseri ile Almanya'da almanca olarak ilk eğitim romanını yazmakla kalmamış, aynı zamanda genç kuşak ile ilgili ilk kitabın da yazarı olmuştur.» (5)

Wickram'dan sonra alman edebiyatı tarihinde gençlik edebiyatı türünde ilk gerçek örnekleri 18. yüzyılda görüyoruz. Buna en önemli neden olarak, Aydınlanma Devri (Aufklärung) diye adlandırılan 18. yüzyılda ilk okula gitme zorunluluğunun konmasını, okuma yazma öğrenen gençliğin ilk olarak potansiyel bir güç oluşturmasını gösterebiliriz. Ayrıca devrin ünlü Fransız yazar, filozof ve eğitimcisi J. J. Rousseau'nun 18. yüzyılın eğitim düşünce sistemine etkisini de belirtmeden geçemeyiz. Almanya'da Aydınlanma Devri eğitimcilerinin çocuk ve gençlik edebiyatı için gösterdikleri çabaları küçümsemek gerekir. Yayınladıkları gazete ve dergiler, çocuk ve gençlere yönelik yayınlar ile bu alanda Almanya'da ileriye dönük sağlam temeller atmışlardır.

18. yüzyılın gençlik edebiyatı türünde ilk örneği, 1779 yılında Johann Heinrich Campe tarafından Defoe'nun «Robinson» adlı kitabının yeni bir çalışması olan «Robinson der Jüngere - Genç Robinson» adlı kitaptır. Campe, çocuk ve genç ayırımı yaparak çocuk ve gençlere göre kitap yazılması gerektiğine değinen ilk yazar olmuştur. Aslında Robinson'un ne orijinali, ne de ondan sonra yazılan Robinson'ların konuları önce gençler için düşünülmemişti. İlk olarak «Emil'im okuyacağı ilk kitap Robinson olacaktır» (6) diyen Rousseau, Robinson'un konusunun gençlere göre olduğunu vurgulayarak, eserin genç-

ilk edebiyatına katılmasını sağlamıştır. Campe'nin yanısıra, Basedow, Weisse von Rovhow, Christian Gotthilf, Salzmann devrin gençlik edebiyatında eserler vermiş ünlü isimlerindendir.

1774 yılında Goethe tarafından yazılan «Die Leiden des Jungen Werther - Genç Werther'in Acıları» adlı kitap, Almanya sınırlarını aşarak, yeni bir genç kuşağın sembolü olmuştur. Ernst Fischer, her çağın edebiyatına yansıyan genç kuşakları incelediği kitabı «Problèmes de la jeune génération - Genç Kuşağın Sorunları'nda», Werther'in temsil ettiği kuşağı «Duygusallık Kuşağı' olarak niteler.» Yazar, 18. yüzyılın ortalarına doğru üç büyük romanla (Richardson'un Clarisse'si, Rousseau'nun Yeni Héloïse'i, ve Goethe'nin Genç Werther'in Acıları ile) yeni bir kuşağın ortaya çıktığını söylemektedir. Bu romantizm, başkaldırının yolunu açarak büyük bir devrime öncülük etmektedir. Bu, yüreğin geleneğin gücüne karşı, duygunun akla karşı, gözyaşının ruhsuz katılığa karşı başkaldırmasıdır.» (7) Werther, yalnız alman gençliğinin değil, tüm dünya gençliğinin severek okuduğu, günümüzde bile okunan ünlü bir kitaptır.

Bu devirde, almanca yazılan kitaplar dışında, yabancı dillerden yapılan çeviriler de önem kazanmıştır. Örneğin, Fénelon'un Telemach'ı (Goethe Dichtung und Wahrheit adlı eserinde, gençliğinde bu kitabı okuduğunu yazar), Cervantes'in Don Quijote'u devrin okumuş alman gençliği için sevilen çeviri eserlerindendir.

Genel olarak 18. yüzyılda yazılan gençlik kitaplarının amacı, gençlerle sohbet etmek, onları bu sohbet havası içinde sıkmadan eğitmek olmuştur. Ne var ki yine aynı yüzyılda, bu amaca karşı olan, salt dinin ön planda tutulduğu, koyu hristiyanlığın etkisinde, gençliğe dini terbiye vermeyi amaç edinen kitaplar da yayınlanmıştır.

18. yüzyılda ilk olarak yabancı dillerden çevrilen, daha sonra almanca olarak da yazılan «Maedchenbücher - Genç Kız Kitapları» devrin gençlik edebiyatında çok önemli bir yer tutar. (İlk örneklerini bu devirde gördüğümüz, genç kızların sorunlarını ayrı olarak işleyen Genç Kız Kitapları, günümüz Almanya'sında bile yazılmakta ve gençlik edebiyatının önemli bir bölümünü teşkil etmektedir.) Gerek çeviri, gerekse almanca olarak yazılan Genç Kız Kitaplarının amacı, genç kızları görgü ve ahlak yönünden eğitmek, onları ilerde iyi bir anne, iyi bir eş, iyi bir ev kadını olmaya hazırlamaktır. Campe'nin «Vaeterlicher Rath für meine Tochter - Kızıma Baba Nasihatı», Richardson'un «Clarisse'si», Helene Unger'in «Eine Pensionsgeschichte - Bir

Pansiyon Hikayesi», papaz Johann Ludwig Ewald'ın «Die Kunst ein gutes Maedchen, eine gute Gattin, Mutter und Hausfrau zu werden-lyl bir genç kız, iyi bir eş, iyi bir anne ve ev kadını olma sanatı» adlı kitapları devrin günümüze kadar alman gençlik edebiyatında gelenek haline gelmiş bulunan Genç Kız Kitapları türünde yazılmış en ünlü eserlerdendir.

19. yüzyılda ise, gençlik için yazdıkları yazılarıyla Aydınlanma Devrinin eğitimcilerinden tamamen ayrılan yazarlar dikkati çeker. Bugün kitaplarını artık kimsenin tanımadığı Johann Lohr, Friedrich Jakobs, Jakob Glatz'ın yanı sıra, kitapları yirmiden fazla yabancı dile çevrilmiş, ikinci dünya savaşından sonra eserleri yeniden basılmış olan Christoph von Schmidt'i devrin bu alanda örnekler veren ünlü isimleri olarak görüyoruz.

19. yüzyılda gençlik edebiyatına giren eserlerde, genellikle ahlak kuramları yerine dindarlığın, 18. yüzyılın rasyonel tanrı anlayışı yerine inancın, genel bir dini inanış ve dünyevi humanist davranış yerine vahyi ilahiye, kilise ve geleneklere bağlılık konularının işlendiğini görürüz. Almanya'da 1798-1835 yılları arasında edebiyata hakim olan Romantik Devrinin de, devrin gençlik edebiyatına (özellikle çocuk ve halk şarkılarının, masallarının, efsanelerinin toplanıp derlenerek, çocuk edebiyatının gelişme ve ilerlemesinde) katkısının büyük olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, Achim ve Arnim ve Clemens Brentano'nun birlikte halk şarkılarını yeniden derlemeleri, Crimm kardeşlerin yeniden derleyerek yayınladığı masallar, devrin çocuk edebiyatının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

Aydınlanma devrinde gençlik edebiyatına egemen olan düşündürücü ve eğitici olma hedefi, 19. yüzyılda değişmiş, amaç gençlik edebiyatında da diğer dallarda olduğu gibi, millî bir edebiyat yaratmak olmuştur. Salt gençlik düşünülerek yazılmasa da yine de devrin gençliğine vatan sevgisi aşılamaı amaç edinen Grimm kardeşlerin derlediği efsaneler, salt gençler düşünülerek yazılmış olan Heinrich Dittmar'ın «Der Knaben Lustwald - Çocukların Eğlence Ormanı» (1821) adlı antolojisi ile, Ludwig Bechstein'in «Deutsches Sagebuch- Alman Efsaneleri» (1835) adlı kitabı gençliğe millî duygular aşılamaasında önemli rol oynamışlardır.

Romantik Devrin yazarlarının bir başka uğraşısı da halk kitaplarının konularını yeni bir konu ile işleyip, onlara yeni bir şekil vermektir. Ludwig Tieck, E.T.A. Hoffmann, Dorothe ve Friedrich Schle-

gel, Achim von Arnim, Clemens Brentano ve Friedrich de la Motte Fouqu 'nin çeŖitli halk kitaplarını kendilerine kaynak olarak alıp, onları kendilerine özgü metodlarla iŖleyerek yazdığı eserler, 19. yüzyılın genç kuŖağının ilgi ile okuduğu eserlerin arasındadır.

Napolyon savaşlarının sonucu olarak vatanperverlik d Ŗ ncesi giderek g c lenmiŖ, bu duygu ve d Ŗ nceler kendisini gençlik edebiyatında da belli etmeye başlamıştır. Gerek Franz Hoffmann gerekse Gustav Nieritz'in, kah yaşadıkları yüzyıldan, kah masal ve efsaneler dünyasından anlatımları, okuyucu kitlesinin büyük kısmının gençlerden oluşmasına neden olmuştur.

Keza -  zellikle Biedermeier Devrinde - papazlar, öğretmenler ve eğitimciler tarafından kaleme alınan «Genç Kız Kitapları»nın yazımı yine ön plana çıkmıştır. Bu tür kitapların yazarları olan öğretmenlerin çoğu, bugünkü anlamda  ğretmen olmayıp, okumuŖ, eğitim g rm Ŗ görgülü, bilgili ailelerin kendilerine iŖ arayan, evlenmemiŖ kızları oluyordu. Clementine Helm, Thekla von Gumbert ve Emmy von Rhode devrin Genç Kız Kitaplarına imzalarını atmış, önemli isimlerindedir. 19. yüzyılın Genç Kız Kitaplarını kendinden önceki devirde yazılanlardan ayıran  n önemli özellik; bu kitapların, genç kızlara salt görgü ve bilgi konularında yardımcı olmayıp, onlara aynı zamanda resim, müzik, Ŗiir gibi sanat dallarında, tarih, coğrafya, tabiat bilimleri konularında da bilgi verme amacı taşımalardır.

Romantiklerle başlayan alman milliyetçiliğine verilen önem, milli gemiŖe eğilim, 19. yüzyılın ikinci yarısında da etkisini sürdürür. Edebi tür olarak tarihi roman ön plana çıkar. Walter Scott'un romanlarının örnek alındığı tarihi romanlar, özellikle gençlik edebiyatını önemli ölçüde etkilemiştir. Savaş ile ilgili aktüel konuları iŖlemesi ile  nl  Oskar H cker 19. yüzyılın gençlik edebiyatında gençler için yazdığı kitaplarda ahlak konusunu, Scott, Dickens, Bulwerr gibi yabancı yazarların eserlerini almancaya çevirmesinin yanısıra, tarihi konulara da yer vermiŖ olması, 19. yüzyılın gençlik edebiyatında tarihi olayların yer almasına neden olmuştur.

19. yüzyılın ikinci yarısında, gençliğin çoğu, macera edebiyatını tercih eder olmuştur. Bu türde en çok beğenilerek okunan kitap olan Robinson, yeniden iŖlenerek yazılmaya başlanmış, hatta adı Robinson olup da, içeriği farklı olan bir çok macera kitabı yazılmıştır. James Femina Cooper, Charles Dickens, Mark Twain'in eserlerinin almancaya evirilerinin yanısıra, macera kitapları ve seyahat roman-

ları türünde yazan en ünlü isim Karl May'dır. Karl May'a karşı olanlar, onu seyahat romanlarında anlattığı yerleri gidip görmemekle suçlamışlarsa da, günümüzde bile Karl May'ın kitaplarının Almanya'da çeşitli yaş grubundan kişiler tarafından okunduğu da bir gerçektir. Sayısız eserlerinin büyük kahramanı cesur Winnetou yalnız 19. yüzyıl gençliğinin hayranlığını kazanmamış, günümüzde bile gençlerin zevkle okuduğu roman kahramanları arasına girmiştir.

19. yüzyılın sonunda Heinrich Wölgast, 'Das Elend unserer Jugendliteratur - Gençlik Edebiyatımızın Sefaleti' adlı eserinde, o güne kadar genç kuşak için yazılan kitapların gençleri sanat yönünden eğitmesi gerektiğini vurgulayan ilk yazardır. Gençlere sanat değeri olan eserlerin sunulmasını savunan bu görüşe ilk katkı, genç kuşak için yazılan yazıları denetleyen öğretmenlerden kurulu bir komisyonun oluşturulması olmuştur. 1893 yılında bu denetleme komisyonunun gazetesel olarak «Jugendschriften - Warte» yayınlanmış, daha sonra bu gazetenin idaresini de Wölgast üstlenmiştir.

Wölgast, edebî şekiller içinde yazılan gençlik edebiyatı sanat eseri olmalıdır derken, aslında gençlik edebiyatı diye ayrı bir türe de karşı çıkmıştır. Şöyleki : «Edebî eserler edebiyata aittirler ve bundan dolayı ayrı olarak bir gençlik edebiyatı herhangi bir şekilde yaşama hakkına sahip değildir. Salt gençlik için yaratılmış, salt gençlerin ilgisini çeken gençlik edebiyatı kavramı kullanılmamalıdır.» (8) Aynı görüşü 1872 yılında Alman gençliği için «Pole Poppenspäler» adlı noveli yazan Theodor Storm da desteklemiştir. «Gençler için yazmak istiyorsan, gençler için yazmamalısın. Çünkü bir konuyu büyük Peter'mi, yoksa küçük Hans'mı okuyucu olarak düşünüp öyle veya böyle çevirmek sanatın dışına çıkmak demektir. Sanat eseri bilim ve ahlak için bir vasıta olamaz, olmamalı.» (9)

Wölgast için çıkış noktasını teşkil eden bu sözler, onun gerek ahlaki, gerek dini, gerekse didaktik olsun, bütün eğilimleri reddedip, gençlerin edebî zevkini geliştirmeyi amaç edinmesine vesile olmuştur. Devrin gençler için yazılan eserlerine eleştiri getiren Wölgast, aynı zamanda gençler için sanat değerine sahip zengin eserlerin ortaya çıkmasına da katkıda bulunmuştur. Wölgast'ın diğer önemli hizmeti de gençler için yazılan eserlerin ucuza satılmasını sağlamasıdır. Ayrıca gençler için tehlikeli olabilecek kitaplarla mücadele ederek, dizi halinde ucuz kitapların yayınlanmasına da katkısı olmuştur.

1933-1945 yılları arasında ise gençlik edebiyatının genel görünüşünü en güzel Jugendschriften - Warte gazetesinde 1938 yılında yazılan bir yazı açıklamaktadır : «Gençlik değişti, yenilendi, ama gençlik edebiyatı hep aynı kaldı.» (10) Gençlik, nasyonal sosyalist rejimin fikir taşıyıcısı olarak kabul edilmiş, edebiyatında da daha çok tabiat, özellikle vatan sevgisi, ırkçılık ve savaş konularının işlendiğini görürüz. Daha önceki yıllarda yazılmış eserlerin yanısıra, Karl A. Schanzinger'in «Der Hitlerjunge Quex - Hintler Genci Quek» (1932) veya Alfred Weidenmann'ın «Jungzug 2 - Gençlik Treni 2» (1935), Maria Kramz'ın «Dies Maedel ist Hanna - Bu Kız Hanna'dır» adlı kitaplar, bu devirden kalan, devrin amaçlarına hizmet eden gençlik edebiyatı türüne verilebilecek en güzel örneklerindedir.

Özellikle 1945 sonrası gençlik edebiyatı, hem eskiye oranla daha çeşitli konuları işlemeye başlamış, hem de edebiyat biliminin önemli bir alanı olmaya başlamıştır. 1946 yılında Münih'de Jella Lepmann'ın, Rockefeller Vakfının yardımıyla kurduğu «Milletler Arası Gençlik Kütüphanesinin» yanısıra, amacı iyi ve kaliteli gençlik kitapları hazırlamak olan, 1955 yılında yine Münih'de kurulan «Gençlik Edebiyatı Çalışma Grubu» bu yüzyılın gençlik edebiyatı alanında atılan büyük adımlarındandır. Ayrıca 1963 yılında salt gençlik kitapları araştırması için Frankfurt Johann Wolfgang von Goethe Üniversitesinde bir enistütü kurulmuştur.

1945 sonrası Almanya'da, gençlik edebiyatı alanında göze çarpan en belirgin özellik, bu türün internasyonal özelliğe sahip olması, kültür yaşamının ve eğitiminin bir faktörü olarak batıda ve doğuda önemle dikkate alınmasıdır.

Yabancı dillerden yapılan çevirilerin yanısıra, hem eğlendirici, hem de eğitici tarzda gençlik yazıları yazılmış, ayrıca Nazi rejimi sırasında uzun yıllar şusmuş olan Erich Käestner, Luise Rinser, Lisa Tetzner, Kurt Held gibi yazarlar, yeniden genç kuşak için eserler vermeye başlamışlardır. Jugendschriften-Warte 1949 yılında yeniden yayınlanmaya başlanmış, savaşın konu edildiği kitaplar ise hemen hemen ortadan kaldırılmıştır.

1956 yılından beri her yıl çocuk ve gençlik edebiyatında yazarlara, yayıncılara, çevirmenlere Alman Gençlik Kitabı Ödülü Komisyonu tarafından ödüller verilmektedir. Ödül orjinal ve yabancı eser ayırımı yapılmadan verilmektedir. Hans Christian Andersen Vakfı 1956 yılında, gençlere, içinde savaşın konu edilmediği, savaş olmayan

bir gelecek vaad eden kitaplara ödül koymuştur. (Erich Kaestner 1961 yılında «Als ich ein kleiner Junge war - Küçük Bir Çocukken» (1959) adlı eseri ile Andersen ödülünü almıştır.)

Yabancı dillerden yapılan çevirilere de büyük değer verilen Almanya'da istatistiklere göre her yıl basılan kitapların üçte birini çevirilerin oluşturduğu görülür.

Günümüz Almanya'sında, gençlik edebiyatında biz Türkleri yakından ilgilendiren bir durum vardır. Bu da gençlik edebiyatının yabancı işçi çocuklarını, özellikle türk işçi çocuklarını konu etmesidir. Sayıları çok fazla olmamakla birlikte, bu kitaplarda türk çocukları yalnız, kenarda köşede kalmış bir yan figür, bir aksesuar olarak gösterilmeyip, daha çok türk çocuklarının ön planda tutulduğu, onların okullarda, evlerinde arkadaşları arasında ve sokaktaki yaşamlarına geniş olarak yer verilmiştir. Türk ve alman gençlerinin kaynaştığı yaşamı anlatan bu kitaplar, aynı zamanda Almanya'nın çalışma hayatına da ayna tutmaktadır. Katharina Baudach'ın belirttiği gibi» içinde türk işçi çocuklarının ve onların ailelerinin yer aldığı kitapların sayısı henüz fazla değil. Ama bunu kendilerine görev edinen yazarlar, konuyu çok ciddi olarak ele almışlar, incelemişler ve bu vesileyle de türk dostlar edinmişler, yazdıkları kitaplarda türklerin tarihi, kültür ve gelenek bakımından kendilerinden çok farklı, fakat her şeyden önce onların da insan olduklarını göstermek istemişlerdir. Onlar gibi aynı şartlara sahip insanlar...» (11)

Günümüz Almanya'sında konu itibariyle çeşitlilik gösteren gençlik edebiyatını aşağıda belirtilen gruplar altında toplayabiliriz :

1. Gençliğin sorunlarını işleyen kitaplar,
2. Macera Kitapları,
3. Hayvanlar dünyasını, çeşitli av serüvenlerini konu alan kitaplar,
4. Genç Kız Romanları,
5. Tarihi Romanlar,
6. Günümüz tarihi olaylarını işleyen kitaplar,
7. Yeni keşifleri anlatan kitaplar,
8. Çeşitli konulara göre düzenlenmiş başvuru kitapları (Sachbücher),
9. Ansiklopediler.

F. Almanya'da gençlik edebiyatının günümüze kadar olan gelişimine bakacak olursak; gençlik edebiyatı kavramının, salt gençlik için yazılan edebiyat türü olarak ele alınıp, işlendiğini görürüz. Gençlik edebiyatı, gençlik için yazılan, özellikle günümüzde çocuk ve yetişkin edebiyatından kesin hatlarıyla ayrılan, üniversitelerde bilimsel düzeyde araştırılan, televizyon, radyo programları ve basılan yüzlerce kitap ile gençlerin çeşitli sorunlarına eğilen, onların sanat yönünden eğitimini hedef alarak giderek güçlenen bir edebi türdür.

Özellikle yüzyılımızın ikinci yarısından itibaren, F. Almanya'da gençlik edebiyatı, yalnız kendi içine kapalı kalmayıp, uluslararası bir nitelik kazanmış, kültürel yaşamın ve geleceğe yönelik eğitimin önemli bir faktörü olarak büyük bir ciddiyet ve titizlikle üzerinde durulan, eleştirilen edebi bir tür olmuştur.

TÜRKİYE'DE GENÇLİK EDEBİYATI

Ülkemizdeki gençlik edebiyatına geçmeden önce, genç kuşak için kabul edilen yaş sınırını aktarmakta yarar var. «Kalkınma planlarında 12-24 yaş grubu olarak tarif edilen» (12) gençlik yaşının başlangıcını biraz daha yukarılara çıkarmanın daha iyi olacağı kanaatindeyim. Avrupa ülkelerinde bile gençlik çağı sınırlaması 14-24 yaşları arasında iken, ülkemizde gencin gerek bedeni, gerekse sosyal ve psikolojik yaşamını göz önünde tutarsak, 12 yaşında çocuğa genç diyemeyeceğimizi söyleyebiliriz. Bundan ötürü eğitimcilerimizce kabul edildiği gibi ülkemiz gençliği için 14-25 yaşları arası bir sınırlama daha doğru olmaktadır.

«Bu yaşlar arası nüfus, 1980 genel nüfus sayımı esas alındığında toplam nüfusun % 27,4 ünü teşkil etmektedir.» (13) Yani 45 milyon nüfustan yaklaşık 13 milyonunu gençlerin oluşturduğu ülkemiz, bu verilere göre oldukça genç bir nüfus yapısına, büyük bir gençlik potansiyeline sahiptir.

Psikolog ve eğitimciler tarafından, çocukluk ve erişkin arasında bir dönem, bedensel olarak en güçlü çağ, topluma açılış çağı, soyut düşünmenin hızlandığı, gencin kimliğini ispat etmek için çaba gösterdiği bir çağ olarak nitelendirilen gençlik çağının tartışmasını eğitimciler, pedagog ve psikologlara bırakmayı uygun görerek, ülkemizde büyük potansiyel teşkil eden gençliğin edebiyatına geçmek istiyorum.

F. Almanya'da ilk örneklerini 18. hatta 16. yüzyılda gördüğümüz gençlik edebiyatına karşın, Türk Edebiyatı Tarihi incelendiğinde ortaya çıkan tablo çok farklı olmuştur.

Ülkemizde F. Almanya'da ve birçok ülkede gördüğümüz türde ne tam açıklığa kavuşturulmuş, edebiyat bilminde yeri olan, salt gençliğe yönelik bir gençlik edebiyatı kavramı var, ne de böyle bir edebi tür. Ayrıca geç de olsa bu konuyu ciddiyetle ele alıp bilimsel olarak konuya eğilme çabası da çok azdır.

Günümüzde hala bazı edebiyat bilimcileri, «çocuk edebiyatı, gençlik edebiyatı deyimi pedagoglarca uydurulmuş bir sözdür, edebiyat edebiyattır; çocuğa, gence, yaşlıya göre edebiyat olamaz» (14) derken, bazı edebiyat bilimcileri de çocuk ve gençlik edebiyatını, çocuk ve gencin eğitiminin değil, yetişkin eğitiminin bir dalı olduğu görüşündeler.

Bütün araştırmalarıma rağmen, gençlik edebiyatı ile ilgili yok denecek kadar az, teorik araştırmaya rastladım. (Çocuk edebiyatı konumuz dışında olduğu için, bu alanda yapılan araştırmalar söz konusu değildir.) Gençlik edebiyatı alanında teorik olarak bulabildiğim tek kapsamlı çalışma 1977 yılında Cem Yayınevi tarafından yayınlanan Doç. Dr. Meral Alpay ve Dr. Robert Anhegger'in birlikte hazırladıkları «Türkiye'de Çocuk ve Gençlik Kitapları» adlı kitaptır. Kitabın ön sözünde ülkemizde gençlik edebiyatının 1977 yılına kadar olan geçmişi hakkında az da olsa bilgi sahibi olmak mümkündür. Ayrıca gençlik kitapları kavramına da rastladığımız bu tek kitabın en büyük özelliği, arka kapağında da belirttiği gibi, «kendi türünde öncü olması» (15) ve aradan 10 yıl geçmesine rağmen hala öncülüğünü korumuş olmasıdır.

Gençlik edebiyatı çerçevesinde Türk Edebiyatı-Tarihine baktığımızda Avrupa ülkelerinde genelde kabul edilen «gençler için yazılan edebiyat» dalından çok, içinde gençlerin konu edildiği edebi eserleri görürüz. İlk örneklerini 19. yüzyılda gördüğümüz eserlerin bu denli geç kalmasının nedeni olarak, okul eğitiminin ve kitap basımını gösterebiliriz.

«Ülkemizde matbaanın yayılışı da ancak 19. yüzyılda olmuş ve geleneksel medrese eğitimine bağlı kalındığından, çocuk ve gençlik edebiyatının gelişimi konusunda belli bir ortamın sağlanması için gerekli koşullar yaratılmamıştır. Bu yüzden Türkçe yayınlanan

ilk çocuk ve gençlik kitapları ister istemez Fransızca örneklere bağlı kalmıştır. (Örnek olarak Ahmet Mithat Efendi'nin 1869 yılında yayınlanan 'Kissadan Hisse' adlı kitabını gösterebiliriz.) (16) Fenelon, Voltaire, Victor Hugo, Defoe, Dumas, La Fontaine, Shakespeare ve Tolstoy'dan yapılan çeviriler, bu devrin beğeni ile okunan eserlerindendir.

Cumhuriyetin kurulmasıyla Türkiye'de yayıncılık hayatı önemli bir dönüm noktası yaşamıştır. Türkçede Latin harflerinin kullanılmaya başlanması, yeni okul sisteminin kurulması, bu dönüm noktasını oluşturan en önemli öğelerdir. Türk toplumunun İslam kültüründen Batı kültürüne geçmesiyle, devrin değerlerinin, yaşama biçiminin değişmesi ve geleneklerinin değişmesi söz konusu olmuştur. Bu bakımdan yazarlar, Türk toplumundaki bu değer çatışmasını tanıma ve onunla uzlaşma yolları bulmaya çalışmışlardır. Böylece 1950 lere kadar olan Türk edebiyatında ana tema bu doğu-batı sorunu olmuştur. Yazarlar genellikle eserlerinde nesiller arası çatışmaları ele alıp, kökünden kopmadan batılılaşma sorunlarına eğilmişler, duydukları kayguları anlatıp, batılılaşmadan ne anladıklarını da ortaya koymuşlardır. Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Ekrem, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Peyami Safa, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi yazarlar, batılılaşma sorunu ile birlikte gençlerin sorunlarına da eğilmişlerdir. Örneğin; Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu, Peyami Safa'nın 9. Hariciye Koğuşu, Halide Edip Adıvar'ın Şinekli Bakkal'ı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban'ının devrinin genç kuşağına düşünce ve duygularını yansıtan birer ayna olduklarını söyleyebiliriz.

Peyami Safa'nın yanısıra «Eflatun Cem Güney, Mahmut Yezari, Rakım Çalapala ve Kemalettin Tuğcu bu neslin çocuk ve gençlik edebiyatında hizmetleri olan yazarlardandır. Halk masalları ve efsaneleri, Türk milletinin iyi özellikleri, bu gruptaki yazarların belli başlı konusunu teşkil etmiştir.» (17)

1950 yılında çok partili sisteme geçildikten sonra, yazarların daha çok sosyal eleştiri içeren eserler yazdığı görülür. Sabahattin Ali, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Aziz Nesin gibi yazarlar devrin sosyal sorunlarını işlerlerken, daha sonra özellikle çiftçi ve köylünün yaşantısının Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Mehmet Başaran gibi köy kökenli yazarlar tarafından yazılarak, değişik kesimdeki gençlerin sorunlarının ele alınıp işlendiği bir köy edebiyatı ortaya çıkmıştır.

«Ayrıca Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Bekir Yıldız gibi yazarlar da endüstrileşmeden dolayı işsiz kalan gençlerin sorunlarını, geçeköndü ve işçilerin yaşantılarını işlemiş, sorunlara eleştirel bir tutumla yaklaşmışlardır.» (18)

Çeviri alanında yapılan çalışmalar da giderek önemini arttırmaya başlar. Bir çok ünlü yazar ve şair, çocuk ve gençlik edebiyatı alanında çeviriler yapmışlardır. «Tarık Dursun K., Erdal Öz, Ülkü Tamer yalnız çevirileriyle değil, aynı zamanda Koza, Milliyet, Cem gibi yayınevlerinin çocuk ve gençlik edebiyatı bölümlerinin idarecileri olarak Türk çocuk ve gençlik edebiyatının çizgisinin yükselmesine önemli katkıda bulunmuşlardır.» (19)

Özellikle 1960 yılından sonra, Türk edebiyatında gençlik kesiminin konu edildiği eserler gelişme göstermiştir. 1960 ve 1970'li yıllarda, daha çok devrin geçitli dönemlerinde cereyan eden gençlik olaylarından esinlenerek yazılmış eserleri görürüz. Ağırılık noktasını politik huzursuzluğun teşkil ettiği bu dönem kitaplarında, gençliğin bunalmaları, politik huzursuzluğun içinde yaşadıkları sıkıntıları, genç kuşağın kendini gerçekleştirilme savaşı ve çabası ön planda işlenmiştir.

Günümüz gençlik edebiyatının konumuna gelince: Özellikle 1985 yılının gençlik yılı olması nedeniyle, sık sık gençliğin sosyal, psikolojik, ekonomik, okul içi ve dışı, mesleki sorunlarını konu alan seminerler ve sempozyumlarla, gençlerin tiyatrosu, şiir gibi edebiyat dalları ile olan ilişkilerinin ele alındığı sempozyum ve konuşmalar düzenlenmiştir. Ne var ki, gençlik kitaplarıyla ilgili bir araştırma yapılmadığı gibi, gençlik yayınlarıyla ilgili Doç. Dr. Merat Alpav-Dr. Robert Anhegger'in kitabı dışında bir bibliyografya yoktur.

Ülkemizde, çocuk edebiyatı geleneğinin giderek yerleşmesine karşın, henüz genç kuşak için bir gençlik edebiyatının yerleşmemiş olması oldukça üzücü olmaktadır.

Kitapçılarda, yazarları tarafından salt gençler için yazıldığını belirten tiyatro, nesir ve şiir türünde az da olsa eserlerin bulunması, bu alanda yapılacak çalışmaların başlangıcı olarak oldukça umut vericidir. Öte yandan, kütüphane ve kitapçılara baktığımızda, F. Almanya da dahil olmak üzere, dünya ülkelerinde «gençlik klasikleri» adı altında toplanan çeviri eserlerin tümünün, ülkemizde «çocuk klasikleri» adı altında toplanmış olduğunu görüyoruz. Hepimizin yakından tanıdığı, örneğin Tom Sawyer, Oliver Twist, David Co-

perfield, Robinson vs. gibi gençlik kitapları, ülkemizde çocuk kitapları olarak sunulmaktadır. Demek ki, çeviri eserlerde bile ülkemizde hala çocuk vs. gençlik kitapları için bir ayırım mevcut değildir. (Doc. Dr. Meral Alpay-Dr. Robert Anhegger'in bibliyografyası dışında)

Ülkemizde, F. Almanya'da gördüğümüz gibi, gençlik kitapları adı altında tek yayın olarak, Can Yayınlarının «Gençlik Dizisi» adı altında örneğin Heinrich Böll, Friedrich Dürrenmatt, Jack London gibi ünlü yazarların eserlerinin çevirilerini kapsayan, özenle hazırlanarak piyasaya sürülmüş dizi kitapları vardır. Ancak kitapçılar, bu kitapları alanların yok denecek kadar az olduğunu ifade etmişlerdir.

Gençliğe yönelik yazılı yayınları, kitap ve dergi diye ayırdığımızda, genç kuşağı ilgilendiren sanat değerine sahip dergilerin sayısı da çok azdır. Bunun yanı sıra, pornografik kitapların, fotoromanların, çeşitli magazin ve müzik dergilerinin satış oranı bu dergilerin satış oranından çok yüksektir. Yine kitapçılar, gençliğin kitap okumadığını, ancak okulda mecbur tutulduklarında gelip kitap aldıklarını belirtiyorlar.

Oysaki, gençlik edebiyatı yalnız F. Almanya'da değil, diğer ülkelerde de oldukça uzun bir geleneğe sahiptir. Ülkemizde ise nedense ayrı bir edebiyat dalı olarak ele alınıp, üzerinde ciddi araştırma ve incelemeler yapılmasında geç kalınmıştır. İster F. Almanya'daki gibi salt gençler için yazılan bir edebiyat, ister içinde gençlerin yer aldığı bir tür olarak algılsın, gençlik edebiyatı kavramının - çocuk edebiyatı gibi - nüfusumuzun oldukça büyük bir kısmını gençlerin oluşturduğu ülkemizde, yerleşerek, ilerlemeler kaydetmesinden yanayız.

Gençlik edebiyatı, çocuk edebiyatını tamamlayan sağlam temellere dayandırılmalıdır. Bu da uzun yıllar içinde arzu edilen düzeye ulaşabilecektir.

Gençin düşünce yapısının inşa edildiği, şekillendiği bu devrede, çeviri eserlerin yanı sıra, yerli eserlerin de çoğaltılması, gençliğe iyi, kaliteli ve ucuz eserler verilmesi, ayrıca gençlik kütüphanelerinin kurulmasının sağlanması, gençce okuma alışkanlığının kazandırılması, gençlerle ilgili kitap, dergi, tiyatro eseri, radyo ve televizyon yayınlarının ileriye yönelik bir politika ile ele alınıp, gençlik edebiyatını ülkemizde yerleştirecek çalışmaların yapılması hepimizin dileği olmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Walter Jade : Jugend in den Veraenderungen unserer Welt. Bad Heilbrunn/Obb. 1975. s. 11
2. Malte Dahrendof : Das Maedchenbuch und seine Leserin. Hamburg 1973. s. 133
3. Hemut Melzer : Trivialliteratur II. Muenchen 1975. s. 24
4. Rlfred Clemens Baumgaertner : Deutsches Jugendbuch heute. Velber 1974. s. 9
5. M. Gorschenek - A. Rucktaeschel : Kinder und Jugendliteratur, Muenchen 1979. s. 12
6. Irene Dyhrenfurth : Geschichte des deutschen Jugendbuches. Zurich und Freiburg 1967. s. 50
7. 1985 Uluslararası Gençlik Yılı'nda Söz Gençlerin.. Milliyet Yayınları. İstanbul 1986. s. 27
(Milliyet Sanat Dergisi 1985 yılında sayfalarını gençlere açmış, gençlerin duygu ve düşüncelerine yer vermiştir. Dergi içinde bir yıl boyunca yayınlanan 103 yazı, Milliyet yayınları tarafından uŞbat 1986 yılında «Söz Gençlerin» başlığı altında yayımlanmıştır.)
8. Irene Dyhrenfurth : Geschichte des deutschen Jugendbuches. Zurich und Freiburg 1967. s. 175
9. Bkz. Aynı yer.
10. Aynı eser. s. 212
11. Katharina Baudach : Mehmet spielt nur die Rolle des Schattens. Zeitschrift für Kulturaustausch. 31. Jg. 1981/3. Vg. s. 320
12. Prof. Dr. Birsen Gökçe : Orta Öğretim Gençliğinin Beklentisi ve Sorunları. Ankara 1979. s. 7
13. Devlet İstatistik Enstitüsü : 1980 Genel Nüfus Sayımı, Sos. ve Eko. Nitelikler. Ankara 1984
(Devlet İstatistik Enstitüsü 1985 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarında yaşlara göre nüfus oranını henüz yayınlamadığından, yazıda 1980 Genel Nüfus Sayımı verileri esas alınmıştır.)
14. Türk Edebiyatı Aylık ve Fikir Sanat Dergisi. Ocak 1983. Sayı 11. s. 19
15. Doç. Dr. Meral Alpay - Dr. Robert Anhegger : Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları. İstanbul 1975. s. 6
16. Doç. Dr. Meral Alpay-Dr. Robert Anhegger : Kinder und Jugendbücher der Türkei. İstanbul 1977. s. IX
17. Aynı eser. s. VII
18. Aynı eser. S. X